پوولەکانی حکومەتی جنوب کردستان

ئا:

لەگەڵ بەرپابوونی جەنگی جیهانی یەکەم سستەمی جیهانی نوێی ئەوکات کاریگەرییەکی زۆری بەسەر کورد هەبوو، ئەو سەردەم پیاوە نەخۆشەکە لە دوا کات و ساتی خۆی بوو.. دەوڵەتی عوسمانی چیتر بەرگری بەڕێوەبردنی ئەم پانتاییە فراوانەی نەدەکرد.. بەپێی (مقدمە ابن خلدون) شارستانییەت وەک مرۆڤ پیر دەبێت دەوڵەتی عوسمانیش لەم قۆناغە دەژیا.

سەبارەت بە کوردستانیش ئەوە یەکلاییەنەکرابووەوە لە نێوان سەربەخۆیی بەپێی بەندەکانی پەیماننامەی سیڤەر یا ببێتە بەشێک لە دەوڵەتی نەتەوەیی بە ئاراستەی عیلمانییەت کە کەمال ئەتاتورک دوایی خەریکی بوو یا ببێتە بەشێک لە دەوڵەتی عێراق جا چ بۆ هاوسەنگی مەزهەبی و نەتەوەیی بێت یا بۆ نەوتەکەی بێت بە عێراقەوە بلکێندرێت کێشەکە یەکلاییەنەکرابووەوە، بەرامبەر بەم گۆڕانکارییانەش بزوتنەوەیەکی چەکداری بە رابەرایەتی شێخ مەحمودی حەفید لە سلێمانی و دەوروبەری سەریهەڵدا کە توانی حوکمڕانییەکی کوردی لەو ناوچانە دامەزرێنێت بەناوی (حکومەتی جنوب کوردستان) خۆشی بە مەلیک مەحمودی یەکەم ناوزەند بکات و ئەنجومەنێکی حەفت وەزیری بە سەرۆکایەتی شێخ قادری حەفید دابمەزرێنێت.

دروشم و سیمبۆلەکانی حکومەتیش دروستبکەن کە بریتیبوون لە ئاڵای حوکمڕانی.. لە تەختەیەکی سەوز پێکهاتبوو لە ناویدا بازنەیەکی سپی هەبوو لە ناوەڕاستیشیدا مانگێک هەبوو کە ڕووی لە ڕۆژهەڵات بوو.. بێگومان هاریکاری نێوان سمکۆی شکاک و شێخ مەحمودو رووی مانگەکە دەیسەلمێنێ کە ئەوان نیازیان کوردستانی گەورە بووە.. ئەم ئاڵایە لەلایەن ماجید مستەفا نەخشێنراوە وەک ستایلی باوی ئەو سەردەم کە مانگ سیمبۆلی وڵاتانی ئیسلامی بوو لەسەر ئاڵاکان.

دروشمی حوکمڕانیش بریتیبووە لە گوڵە گەنمێک و گوڵە توتنێک وەک هێما بۆ پیشەی کشتوکاڵی لە خاکی کوردان، بەڵام لە هەمان کات لەڕووی کۆمەڵناسییەوە قۆناغێکی کشتوکاڵی دەسەلمێنێ.. ئەم دروشمەش لەیاداشتەکانی (ڕەفیق حلمی) خراوەتەڕوو، بەڵام ئەوەی جێگەی باسمانە لەم بابەتە پوولەکانی شێخ مەحمودی حەفیدە کە تاکو ئێستا بابەتێکی تێرو تەسەڵی لەسەر نە نوسراوە بۆ ئەوەی تیشکبخاتە سەر ئەم پوولانە بۆیە وەک پوولخوازێک بە ئەرکی خۆم زانی لەسەر ئەم پوولانە بدوێم و زانیاری تەواو دەربارەیەوە بخەمەڕوو.

لە ساڵی ١٩٦١ لە گۆڤاری (عالم الطوابع) کە کۆمەڵەی پوولخوازانی عێراق دەریدەکرد لە بەغدا لە بابەتێکی خوالێخۆشبوو عەبدولحەمید قاسم بەناوی (پوولە تایبەتییەکانی عێراق کە باسی لەو پوولانە دەکرد کە لە عێراق دەرچووینەو لە کەتەلۆگەکان پوولێننەکراون.. یەکێک لەو پوولانە پوولی شێخ مەحمود بوو کە بە وێنەی ڕەش و سپی گیرا بوو، پوولەکەش ببوە دوو کەرت.. لە ساڵی ١٩٩٠یۆرکی کریستو کە بازرگانێکی ئەرمەنی بوو و لە ساڵی ١٩٩٨ کۆچی دوایی کردبوو، دەربارەی ئەم پوولە گوتبووی: ئەم پوولە لەلای من بوو وێنەکەم بۆیە گرت تا بزانم نیشانەی تایبەتی بە ڕێگەگرتن لە ساختەکاری کە لە فیلمی فۆتۆ بەدەردەکەوێت، منیش دامە (عەبدولحەمید قاسم) تا بڵاویبکاتەوە. منیش لە ژمارەی ١٤٧ی کوردستانی نوێ لە ١٩٩٢/٧/٢٤ بڵاومکردەوە.

یۆرکی دواتر گوتی: ئەم پوولەش وەک زۆر شتی میللەتەکەتان لەسەردەمی پادشاهی یاساغ بوو.. لە ساڵی ١٩٨٦ لە دوای پێشکەشکردنی کتێبێک دەربارەی پوولی عێراقی کە بازرگانی پوول و پۆستە (ئیحسان ئیسماعیل حەقی) پشتگیری چاپی دەکرد، ڕەقابە بواری نەدا ئەم کتێبە بڵاوبکرێتەوە لەبەرئەوەی پوولەکانی شێخ مەحموودیان بە غەیرە عێراقی دادەنا، بەڵام ئاماژە بە ڕۆڵی (جەودەت خەزنەدار) دەکەم کە وێنەی دوو پوولی دەگمەنی شێخ مەحموودی بڵاوکردەوە لە ڕۆژنامەی (التاخی) کە لە کۆمەڵەی یورکی کریسیۆ بوو کە بڕێکی زۆری پێدا تا پوولەکە لای کوردێ دابنێت، بەڵام یۆرکی فرۆشتییە قونسولێکی ئەمریکی کە کۆمەڵە پوولێکی زۆری شێخ مەحمودی لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت پارساڵ کۆکردبووەوە.. کوڕەکانیشی نیازی ئەوەیان هەبوو کۆمەڵەکەی باوکیان بخەنە مەزادگەرییەکی جیهانی بۆ فرۆشتنیان، بەڵام تا ئێستا هەواڵێکی ئەوتۆ نییە.. کۆمەڵێک لە پوولخوازانی عێراقی و کورد.. داوایانکرد کە حکومەتی هەرێم ئەم پوولانە کۆبکاتەوە لەکاتی خرانیان لە مەزادگەریدا.. جێگای ئاماژەیە لە ساڵی ١٩٨٤ پوولێکی ڕەش و سپی حەفتاو پێنج رووپیەیی خرایە مەزاد لە بەغدا کە سەر بە کۆمەڵەی خوالێخۆشبوو عەبدولعەزیز یا مولکی بوو.. ئێستاش خاوەنەکەی نیازی فرۆشتنی هەیە بە کوردێک ئەم پوولەش لەسەر پێشنیاری (ئەحمەد خواجە) بۆ ڕاپەڕاندنی کاروباری حکومەت لە هەردوو بواری دارایی و پۆستەو گەیاندن بەکاربهێنرێت شێخ مەحمود زۆر پێخۆشحاڵ دەبێت بەم پێشنیارەو بڕیار دەدا بیست و سێ هەزار رووپیە تەرخانبکرێت بۆ راپەڕاندنی کاری دەرکردنی ئەم پوولانە.

پوولەکانیش لەسەر کاغەزی جۆری ئەبرویی هەشتا گرامی چاپدەکرێت.. جەودەت خەزنەدار لە چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ شێرزاد عەبدولڕەحمان لە دوو لاپەڕەی ڕۆژنامەی هاوکاری دەڵێت ئەم پوولە بە دوازدە ڕەنگ بوو، هەڵبەتە بۆ ئەو سەردەم هەر ڕەنگێک بۆ فییەتێکی پوول بەکاردەهات بەگوێرەی نرخەکەی، فییەتەکەش بە دراوی هیندی بوو کە بریتیبوو لە ئانەورووپیە.. (لە دوای دەرچوونی دراوی نیشتمانی روپیە بە هەفتاو پێنج فلس و ئانە بە چوار فلس خەملێندرا) ئەو دروشمەی کە بووە ستایلی پوولەکە بریتیبوو لە دوو خەنجەری لەبەرامبەر یەک بەشێوەی تەریبی جگە لە مانا کوردەوارییەکی کە هێمایەک بوو بۆ شەهیدان و قوربانییانی نەخۆشی و پەتا وەک تاعوون لە کوردستان کاتێ هەژاری و نەبوونی و فەراهەمنەبوونی خزمەتی پزیشکی لەسەردەمی عوسمانی بووە مایەی فەوتانی هەزاران ڕۆح.

فییەتی پوولەکان لە یەک ئانەوە تا حەفتاو پێنج رووپیە بوو.. هۆی بەکارهێنانی دراوی هندی ئەوە بوو کە فەیلەقی ئیرتیباتی هیندی ئینگلیزی کوردستانی باشووری داگیر کردبوو کە سەربازەکانیان هیندی بوون (بەڕادەیەک یەکێک بە ناوی غەفور هیندی ببووە شۆفێری تایبەتی شێخ مەحمود تا ئێستاش نەوەکانی لە سلێمانی دەژین) لە دوای چۆڵکردنی سلێمانی لەلایەن شێخ مەحموودەوە دامودەزگاکانی حوکمڕانی بردرایە ئەشکەوتی جاسنەو شێخیش کەریم عەلەگەیی کە وەزیری دارایی بوو کردە وەکیلی خۆی و ئەوی لە سلێمانی جێهێشت.

لە ئەشکەوتی جاسنەس پوولیان لەسەر کاغەزی زەرباوی ڕۆژنامەگەری دەردەکرد، بەڵام ئەمجارە دەکرێت بڵێین پوولی حکومەتی شۆڕش بوو لەسەر پوولەکان وێنەی شێخ مەحموودی لەسەر کێشرابوو، لەسەر پوولیکێش کە وێنەی دەستێکی بە خەنجەر بوو نووسرا بوو: دەستی تفاقی کورد حازرە بۆ ڕۆژی خۆی.. لە پوولێکی دیکەی دارایی وانووسرابوو: ڕۆژی شەشی ئەیلوولی ڕەش لە یاد نەکەن.

پوولەکانیش بە ڕێگەی ئەو چاپخانەیەی کە ئەدمۆنز هێنابووی چاپدەکران بە داخیشەوە نازانم سۆراغی ئەم چاپخانەیە چی بەسەرهات کە شتێکی گرنگە لە مێژووی کورددا.

نشینگەکانی مێروو خەریکی لەناوچوونن!

لێکۆڵینەوەیەکی ژینگەیی نوێی ئەمریکی ئاماژەی بەوەداوە کە نشینگەکانی مێروو لە ویلایەتە یەکگرتووەکان بەرێژەی ٣٠٪ لەناوچوونە، تەنها لە ماوەی نێوان ئەیلولی ٢٠٠٨ تا نیسانی ٢٠٠٩، ئەمە دوای دابەزینی ئاستی ئەم نشینگانە بەرێژەی ٣٦٪ لە ماوەی نێوان ٢٠٠٧ و ٢٠٠٨، بەڕای زانایان، گۆڕانکارییەکانی ژینگەی جیهانی کارێکی سەرەکی کردووە لەسەر زیادبوون و کەمبوونەوەی ژمارەی ئەم زیندەوەرانە، جگە لە پیسبوونی ژینگەو زۆربوونی سەرچاوەکانی پیسکردنی خاک و ئاو لە رێگای کارگەو دامەزراوە پیشەسازییەکانی ئەم وڵاتە.

بەمزوانە.. یەکەم ماڵپەڕی فەلەکی بە زمانی کوردی

لە هەنگاوێکی گرنگداو لە پێناو گرینگیدان بە بوارە فراوان و سەرنجڕاکێشەکانی فەلەکناسی، کۆمەڵەی ئارەزوومەندانی فەلەکناسی کوردستان هەڵدەستێ بە کردنەوەی یەکەم ماڵپەڕی فەلەکی بە زمانی کوردی لە جیهاندا، وێڕای بڵاوکردنەوەی هەواڵ و چالاکییە نێوەخۆیی و نێودەوڵەتییەکانی ئەم کۆمەڵەیە، هەفتانە هەواڵ و راپۆرتی فەلەکی زۆر سەرنجڕاکێشی دۆزینەوە فەلەکییەکانی تیادا بڵاو دەکرێتەوەو کەلێنێکی گەورەی بواری زانستی بۆشاییگەری بەتایبەتی و زانست و زانیاری و I.T پڕدەکاتەوە.

لە باوەشی ئەستێرەکانی ئاسمانی بێگەردی زاهیدان لە سەرسنووری ئێران - پاکستان ٢٠٠٨/٨/٢٨ لەمیانەی پێشبڕکێی دووەمی سووفی بۆ وێنەگرتنی فەلەکی

بەکامیرای/ئەژی چەتۆ

ئایا مایکرۆسۆفت دەستبەرداری کڕینی یاهوو دەبێت؟

گومانی تێدانیە هەموومان ئەندازەی ئەو کێبڕکێییە توندەی نێوان هەردوو گەورە کۆمپانیا مایکرۆسۆفت و گۆگڵ دەزانین کە بەشێکی زۆری لەسەر کڕینی کۆمپانیای (یاهوو) هاتۆتە ئاراوە، هەرچەندە کڕینی (یاهوو) بۆ گۆگڵ ئەوەندە ناگەیەنێت، بەڵام بۆ مایکرۆسۆفت وەک فریادڕەسێک وایە بۆ ڕزگاربوون لەم قەیرانەی کە تێکەوتووە، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت ماوەیەکە کۆمپانیای مایکرۆسۆفت بێدەنگی نواندووە لەبەرامبەر کەیسی کڕینی (یاهوو) بەشێوەیەک وەکو پێشتر نایەتە بەرچاو کە چەندین جار ئەم باسەی وروژاندووە ، بێگومان هەر مایکرۆسۆفتیش بوو بیرۆکەی کڕینی (یاهوو)ی هێنا کایەوە، هەندێ لە چاودێرانی بواری ئایتی پێیان وایە دابەزینی سەهمەکانی (یاهوو) لە بۆرسە جیهانیەکان و دەست کارکێشانەوەی (جێری یانگ)ی سەرۆکی ئەنجوومەنی کارگێڕی کۆمپانیای (یاهوو) هۆکارەکانی بێدەنگبوونی مایکرۆسۆفتە لەبەرامبەر کەیسی کڕینی (یاهوو)، بەڵام هەندێکی دیکە پێیانوایە خستنەکاری ماڵپەڕی گەڕانی Bing لەلایەن مایکرۆسۆفتەوە گرینگترین هۆکارە بۆ داخستنی کەیسی کڕینی (یاهوو) لەلایەن مایکرۆسۆفت، بەجۆرێک مایکرۆسۆفت دەیەوێ پشت بەخۆی ببەستێ چی دیکە چاوەڕێی ڕەحمەتی بەرپرسانی (یاهوو) نەکات لێرەدا خاڵێک هەیە دەبێت لە بەرچاوی بگرین ئەویش ئەوەیە ئایا مایکرۆسۆفت لەم هەنگاوەی سەرکەوتوو دەبێت یاخود وەکو هەنگاوەکانی دیکەی پێشووتری ئامانجی خۆی ناپێکی، ئێمەش دەڵێین دەبێت چاوەڕوان بکەین لە کاتێدا ماڵپەری Bing لە قۆناغی بێتا دایە.

ئامادەکردنی لاپەڕە: دیار عەزیز

لەیارمەتی دانیان بۆ دەستگیرکردنیان

Google Earth یارمەتی دەستگیرکردنی دوو دز دەدات

گومانی تێدا نی یە هەموومان ئاشنای خزمەتگوزاری (Google Earth) بووینە و بەکارمانهێناوە، بەڵام زیادکردنی گرتەی ڤیدیۆیی لەناو خزمەتگوزارییەکە شتێکی نوێیەو چەندین کێشەی ناوەتەوە بۆ نموونە ئێمە لەچەند ژمارەیەک بەر لەئێستا باسمان لەبەرهەڵستی دانیشتوانی گوندێکی بەریتانی کرد لە وێنەگرتنی گوندەکەیان و پیشاندانی لە سەر خزمەتگوزارییەکە، چونکە دانیشتوانی گوندەکە پێیانوایوو گرتە ڤیدیۆییەکانی سەر خزمەتگوزاری یارمەتی دزەکان دەکات لە دزینی کەل و پەلی ماڵەکانیان ، بەڵام لەم دواییەدا بەپێچەوانەوە پۆلیسی هۆڵەندی توانی لەڕێگای گرتەی ڤیدیۆی کامێرای خزمەتگوزاری Google Earth دوو دز دەستگیر بکات کە پارەیان لەکوڕێکی تەمەن (١٤) ساڵان ڕفاندبوو. دەستگیرکردنی ئەم دوو دزە دوای سکاڵای ئەم کوڕە هات بەدزینی (٢٣٠) دۆلار لەلایەن دوو کەسەوە، دوای چەند مانگێک دوای ڕووداوەکە کوڕەکە پەیوەندی بەپۆلیسی هۆڵەندییەوە دەکات ڕایدەگەیەنا کەوا وێنەی ڕووداوی دزینەکەی خۆی لەسەرماڵپەری Google بینیووە، بۆیە ڕاستەوخۆ پۆلیس پەیوەندی دەکات بەسەرپەرشتیارانی خزمەتگوزارییەکە و وێنەکەیان بۆ دەنێرن دوای ماوەیەک دوو دزەکە دەستگیر دەکەن پاش ناسینەوەی شێوەیان.

کوردێک لە Google

هەروەک دەزانن تاکە ماڵپەڕی گرنگ لە ئینتەرنێت کە زمانی کوردی و ئاڵای کوردستانی وەکو هەر نەتەوەیەکی دیکە ناساندووە ماڵپەڕی Google ی بە ناوبانگە ، بێگومان ئەمەش هەر لە خۆیەوە نەهاتۆتە کایەوە بەڵکو کاریگەری کەسانی وەکو (ئومێد کوردستانی) لە سەرە ، ئومێد کوردستانی وەکو کوردێک لە گۆگڵ لە ڕیزبەندی کارگێری کۆمپانیای Google بە پلەی یازدە دێت ، ئومێد ماستەری لە کارو بەڕێوەبردن و ئەندازیاری کارەبا بە دەستهێناوە لە زانکۆی (San Jose) لە ئەمریکا و جێگری یەکەمی سەرۆکی فرۆشتەنی گۆگڵ و گەشەپێدانی کاری نێو دەوڵەتیە لە Google.

– لە ژمارەکانی داهاتوو پەنا بەخوا زنجیرە وتارێک لە سەر کۆمپانیای Google دەخەینە بەر دیدی خوێنەران لە وێشەوە زیاتر تیشک دەخەینە سەر ژیانی ئومێد کوردستانی.

نۆرینگەی

ئامادەکردنی: د. فەیسەڵ بلْباس

کارتیلاج چیە..؟

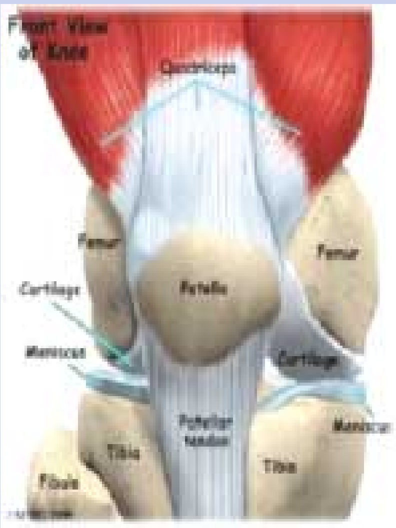

خوێنەر کاک (سەروەر) دەڵێ: من وەرزش دەکەم و هەندێ جاران چۆکەکانم ئازاریان دەگاتێ، دەڵێن ئەوە کارتیلاجە. ئایا ئەو کارتیلاجە چیە و چۆن روودەدات و چارەی چیە..تکایە؟

وەڵام: پێکهاتەی جومگەکانی هەردوو چۆک (ئەژنۆ) لەوانی دیکەی لەش جیاوازن بەوەی کە دوو پارچە کرکراگەی تایبەتیان تێدایە کە دەکەونە نێوان هەردوو جەمسەری ئێسکەکانی ران و قاچ کە جومگەکە پێک دێنن. ئەو دوو پارچە کرکڕاگانە (کە لە پزیشکیدا بە کارتیلەیج Cartilage ناودەبرێن)، دەکەونە ژێرەوەی سەرە ئێسکی ران کە شێوەکەی وەکو جگ وایە و هەر سەرە ئێسکێکی خوارەوەی دوو گلْمتی (بەرزایی) هەیە کە هەر یەکەیان دەکەونە سەر یەکێک لەو دوو کرکڕاگانەی کە لەناو جومگەی ئەژنۆکان دان و دەکەونە سەرەوەی ئێسکی لاق (قاچ) کە بەشی خوارەوەی جومگەگە پێک دێنێت. لەکاتی جوولەی جومگەی ئەژنۆ سەرە ئێسکەکەی ران لەسەر ئەم دوو پارچە کرکڕاگانە دەخزێت و دێت و دەچێت، بەمەش بە ئێسکەکەی ژێرەوەی ناکەوێ و لێی ناخشێت و ئازاری لێ پەیدا نابێت، بەلام هەندێ جاران، بەتایبەتی لەکاتی وەرزشی توند و سووڕانی لەنەکاوی لەش بەسەر یەکێک لە قاچەکاندا، ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی سەرەکانی ئێسکی ران بەتوندی بەسەر ئەو کرکڕاگانەدا بخولێنەوە و بە هەموو قورسایی لەشەوە بەتوندی بیهاڕن.

ئەمەش دەبێتە هۆی پچران و دووکەرت بوونی یەکێک یان هەردووک لەو پارچە کرکڕاگانە لەژێر سەرە ئێسکی ڕاندا. لەوانەیە پارچەیەکیش لەو کرکڕاگانە لێ ببێتەوە و بکەوێتە ناو بۆشایی جومگەی ران. لەو کاتەدا وەرزشکار ناتوانێ چیدی بەردەوام بێت و لەجوولە دەکەوێ، چونکە ئازارێکی زۆر لەجومگەکەی پەیدا دەبێت و ئەگەر پارچە کرکڕاگەکەش بکەوێتە نێوان هەردوو سەرە ئێسکەکانی کە جومگەکە پێک دێنن، ئەوا جومگەکە وەک کلیل درابێت وای لێدێ و جوولەی پێناکرێت. ئەمە کە بەزۆری لەلایەن وەرزشکاران، ئەوانەی لەناکاو خۆیان دەسووڕێننەوە و قاچێکیان بەتوندی لەخاک چەسپ دەکەن، روودەدات، بەمە دەگوترێ کارتیلاج، کە ناوەکەی لەناوی کرکڕاگەکانەوە هاتووە. بۆ خۆپاراستن لەتووشبوون بەم جۆرە گرفتە، پێویستە سەرەتا وەرزشوان وەرزش و راهێنانی وا بکات کە ماسوولکەکانی ڕان و قاچەکانی ئەوەندە بەهێزبن کە جومگەکە بپارێزن و پاشان ئاگاداربێت لەوەی کە لەپڕێکەوە خۆی بانەدات، لەوکاتەی کە پێیەکەی بەتوندی بەخاکەوە چەسپ بووە خۆی بەلایەکدا وەرگێڕێت. بەزۆری چارەکردنی ئەو کارتیلاجە پچڕاوانانە بەوە دەبێ کە بە نەشتەرگەری هەڵبگیرێن و دوایی راهێنانی تایبەتی بۆ بکرێت، تا جومگەکە هێز و توانای جارانی بۆ دەگەڕێتەوە. بەزۆریش ئەو وەرزشوانە وەکو جاران ناتوانێ بەهەمان توانا و چاپووکی جارانی وەرزش بکاتەوە، بەڵام ئێستا لە هەندێ وڵاتی پێشکەوتوو دا دەتوانن پارچە کرکڕاگە پچڕاوەکە بدوورنەوە و لەشوێنی خۆی چەسپی بکەنەوە. مەرج نیە ئەو کارتیلاجە هەر لە وەرزشواناندا پەیدا بێت، لەوانەیە ئەو گرفتە لە خەڵکی ئاساییشدا روو بدات ئەگەر بەهەمان شێوە رەفتار بکات بەتایبەتی لەکاتی هەڵگرتنی باری قورسدا.

زۆرخواردن و قەڵەوی منداڵ

خوێنەر کاک (دانا) دەڵێ: کوڕەکەم تەمەنی دە ساڵانە و زۆریش دەخوات و هیچ قەڵەو نابێ. هیچ نەخۆشیەکی دیاریشی نیە و لە خوێندنیش زۆر زیرەکە. ئایا هۆی چیە..؟

وەڵام: پێکهاتەی لەشی هەر کەسێک لە رووی کورت و درێژی و قەڵەوی و لاوازی... بە برێکی زۆر دەگەڕێتەوە بۆ هۆکاری بۆماوە.

دایک و باوک چۆن بن منداڵەکەش بەزۆری هەر وا دەردەکەوێ. کەمێک دەمێنێتەوە بۆ هۆکارە ژینگەییەکانی وەکو خواردن و ئاووهەوا و نەخۆشی و ...هیدیکە. منداڵ لەو تەمەنەدا زۆر چالاک و بزێوە و هەمیشە لەجوولەدایە و ئەوەی کە دەیخوات، با زۆریش بێت، پتر لەو چالاکیانەی جەستەیدا خەرج دەکات. لەلایەکی دیکەوە منداڵ لەو تەمەنانەدا جەستە بنیات دەنێ، واتە شانەی تازە دروست دەکات و ئەندامەکان گەورە دەبن و ئێسک و ماسوولکە پێدەگەن، بۆیە ئەوەی کە دەیخوا و دەیخواتەوە، ئەگەر لە پێویستی لەشیشی زۆرتر بێت ئەوا نابێتە بەز و چەوری ژێر پێست، وەکو لەگەورواندا، بەڵکو جەستەی پێ بنیات دەنرێ. قەڵەویش مانای تەندروستی باش نیە و بەزۆری مرۆڤی لاواز تەندروست ترە لە هی قەڵەو. کێشی لەشیش پەیوەندی بە درێژی و کورتی بالاوە هەیە و مرۆڤی کورت قەڵەوتر دەردەکەوێ لە هی درێژ. ئەگەر ترسی ئەوەشتان هەیە کە نەخۆشیەک، یان وەکو هەندێ کەس بڕوایان وایە، کرم هۆکار بێت، ئەوا دەتوانن چەند پشکنینێکی سادەی تاقیگەی بۆ بکەن، وەک: پشکنینی پیسایی و میز و ئاستی خوێنی دیار بکەن. ئەگەر ئەوانە ئاسایی بوون ئەوا پێویست ناکات خۆتانی پێوە خەریک بکەن و لێیگەڕێن با بەسرووشتی خۆی رەفتار بکات.

چۆن وابکەین منداڵ لەپزیشک نەترسێ..؟

و: شازاد بلّباس

هەرکە منداڵ گوێی لێدەبێ (دەچینە لای پزیشک) یەکسەر ترسی لێ دەنیشێت و دەست بەگریان دەکات و لەدایک و باوکی دەپاڕێتەوە بۆ ئەوەی نەیبەنە لای پزیشک، تەنانەت ئەگەر بۆ پشکنینێکی سادە و ئاساییش بێت. چۆن دەتوانین یارمەتی منداڵەکانمان بدەین بۆ دەربازبوون لەو ترسەیان؟ زۆربەی منداڵان لە بینینی پزیشک یان پەرستار یان هەر کەسێکی دیکەی کە بەرگە سپییەکەی لەبەردابێت، دەترسێن. ئەمە ڕەنگە لەبەر ئەوە بێت کە تیمە پزیشکیەکانی بەبیر دێنێتەوە کە بۆ هەر کارێک بینیبێتی. بۆ ئەوەی وا لە منداڵەکانمان بکەین بەسەر ئەم ترسەیاندا زاڵ بن، پێویستە سەرەتا وەکو دایک یان باوک، هەوڵ بدەین بزانین هۆی ئەو ترس و دڵەڕاوکێیەی لە پزیشکان چیە، بۆ ئەوەی ڕێگەچارەیەکی گونجاو بگرینە بەر بۆ نەهێشتنی ئەو ترس و هەستە نەرێنیانەی بەرامبەر بەسەردانکردنی پزیشک و پشکنینەکان. زۆر هۆکار هەن بۆ ترسانی منداڵ لەسەردانی کردنی پزیشک، لەوانە:

*** ترس لە دابڕان:** بەزۆری منداڵ لە بیرۆکەی دابڕانی لە دایک و باوکی و مانەوەی بە تەنیایی لە ژووری پشکنین دا لەلای پزیشک دەترسێت. یەکێک لەو هۆکارانەی ترسی منداڵانی تەمەن ژێر حەفت ساڵان لە چوونە لای پزیشک ئەو دابڕانەیە لە دایک و باوکی، بۆیە کە گوێی لەناوی پزیشک دەبێ ئەوەی دێتە بەرچاو. هەر ئەم هۆکارەش ڕەنگە لەو منداڵانەشدا هەبێ کە تەمەنیان لەنێوان ١٢ و ١٣ ساڵان دایە.

*** ترسان لە ئێش و ئازار:** منداڵان تەنیا بەچوونە لای پزیشک وا تێدەگەن کە دەرزیان لێدەدرێت و ئازاریان پێدەگات.

*** ترسان لەخودی پزیشکەکە:** لە بەدبەختیدا هەندێ لە پزیشکان نازانن چۆن لەگەڵ منداڵان بجووڵێنەوە، هەرچەندە لە ڕووی کار و پسپۆڕێتیان لەوپەڕی چاکیدان، بۆیە ڕەفتار و جووڵانەوەی پزیشک لەکاتی پشکنینی منداڵان دا بە یەکێک لە زۆرترین ئەو هۆکارانە دادەنرێن کە دەبنە هۆی ترس لەلای منداڵان و ئەو بیرەی لەلا دەچەسپێ هەر جارەی بزانێ سەردانی پزیشک دەکات. لەوانەیە ئەو جلکە سپییەی کە پزیشک و کارمەندانی تەندروستی لەبەری دەکەن پەیوەندی بە ورووژاندنی ترس و دڵەڕاوکێوە هەبێ لەلایەن منداڵانەوە، بۆیە زۆر لە پزیشکانی منداڵان لەکاتی پشکنینی منداڵاندا و لەکاتی جێبەجێکردنی ئەرکەکانیان لەناو منداڵە نەخۆشەکان دا ئەو جلکە سپییەیان دادەکەنن.

*** ترس لە شتێکی نادیار:** بەزۆری منداڵ ئەو شتەی کە لێی نازانێ گەورەتری دەکات، چونکە هەندێک لەمنداڵان وا تێدەگەن کە کەسوکارەکانیان ڕاستی گرفتە تەندروستیەکەیان لێ دەشارنەوە و لەپێشی سووک و ئاسانی دەکەن تا ئەو کاتەی دەیگەننە لای پزیشک و لەوێ تووشی نەشتەرگەری دەکەن.

*** هەستکردن بە گوناه :** هەندێ جار منداڵ هەست بەگوناه دەکات، چونکە وادەزانێ نەخۆشیەکەی سزایەکە بۆ ئەو کارە خراپەی کە کردوویەتی یان کارێکی گرنگی ئەنجام نەداوە و لە ئاکامدا تووشی ئەو سزایە بووە... بۆیە پێی وایە ئەو سەردان و پشکنینە پزیشکیانە سزایەکن بۆ ئەو ڕەفتارانەی.

هەنگاوە سەرەکیەکان

دوای شارەزابوون لە هۆکارەکانی ترسی منداڵان لە چوونە لای پزیشک و ئەنجامدانی پشکنینەکان، دەتوانی وەکو دایک یان باوک یارمەتی بدەی بۆ ئەوەی لەم گرفتەی ڕزگار کەی، ئەویش لە ڕێگەی ئەم ئامۆژگاریانەی خوارەوە: **١- ئامانجی سەردانەکەی بۆ ڕوون کەوە:** زۆر گرنگە ئامانجی سەردانی پزیشک بۆ منداڵەکەت ڕوون کەیتەوە. ئەگەر کاتی پشکنینی تەندروستی ئاسایی هاتبوو ئەوا دەتوانی تێی بگەیەنی کە پزیشک دەیەوێ بزانێ ئایا بەتەواوی گەشەت کردووە و گەورە بووی یان نا. ئایا هیچ گرفتێکی هەیە کە کار لەو گەورەبوونەی بکات؟ تەنیا هەندێ پرسیارانت لێ دەکات و دوای ئەوە لەسەر چوارپاکە دەتپشکنێ بۆ ئەوەی بزانێ جەستەت تەواوە یان نا. دەتوانی هانی بدەی کە بەخۆی بتوانێ پرسیار لەپزیشکەکە بکات. لەهەمووشیان گرنگتر ئەوەیە کە منداڵە تەندروستەکان ڕابێنین لەسەر ئەم جۆرە سەردانانەی پزیشک بۆ پشکنینی ئاسایی. ئەگەر سەردانەکە بۆ چارەکردنی نەخۆشیەک بوو، ئەوا زۆر بە هێمنی و یەکلاییەوە تێیبگەیەنە کە پزیشک بۆ زانینی نەخۆشیەکەی دەیپشکنێ و چارەسەری دروستی بۆ دیاری دەکات. بەمەش بە وەرگرتنی چارەسەریەکە چاک دەبێتەوە و دەتوانێ بگەڕێتەوە بۆ یاری کردن و چالاکیەکانی جارانی خۆی. **٢- هەستکردن بە گوناهیەکەی لەلای مەهێڵە:** دەبێ زۆر ئاگاداری ئەو هەستکردنە بەگوناهەی منداڵ بیت بەرامبەر نەخۆشیەکەی. بە زمانێکی ڕوون و دیار باسی بارە تەندروستیەکەی بۆ بکە کە تێیبگات و بزانێ کە ئەو خۆی لە تووشبوون بەو بارە تەندروستیە بەرپرسیار نیە. نەخۆشیەکان شتێکی سرووشتین و تووشی گەورە و بچووکانیش دێن و جیاوازی ناکەن لەنێوانیان دا. تێیبگەیەنە کە نەخۆشیەکە بەهۆی هەڵەیەکی ئەوەوە نیە. پێی بڵێ: ئێمە زۆر بەختەوەرین کە پزیشکمان هەیە و نەخۆشیەکانمان بۆ دیاری دەکەن و چارەسەریشمان دەدەنێ. ئەگەر منداڵەکە پێویستی بە چاودێریەکی تایبەتی هەبوو لەبەر نەخۆشیەک کە بووەتە مایەی گاڵتەپێکردنی لەلایەن منداڵانی دیکەوە، ئەوا دەبێ هەوڵەکانت چڕتر بکەیەوە بۆ لابردنی ئەو هەستکردنانەی بە شەرم بەرامبەر بەو تووشبوونەی. ئەگەر تووشی کەوتن و برینداربوون بوو ئەوا دەبێ تێیبگەیەنی کە ئەمە لە ئەنجامی ڕەفتارە بزێوەکانیەوەیە و نابێ وابکەی هەست بە گوناهان بکات. نابێ منداڵ بەوە بترسێنرێت کە ئەگەر ڕەفتاری خراپ بوو ئەوا دەیبەنە لای پزیشک و دەرزی لێدەدەن.

٣- چۆنیەتی پشکنینەکانی بۆ ڕوونکەوە: دەتوانی یاریەک یان بووکۆکەیەک بەکاربێنی بۆ ئەوەی تێیبگەیەنی چۆن پزیشک درێژی بەژن و کێشی لەشی دەپێوێ و چۆن دەمی دەکاتەوە بۆ ئەوەی ناو دەم و ددانەکانی بپشکنێ و چۆن ڕووناکی دەخاتە سەر چاوەکانی بۆ دیاری کردنی تیژیان و گوێیەکانی چۆن بە ئامێرەکانی دەپشکنێ و بیستەرەکەی چۆن لەسەر سینگی دادەنێ بۆ ئەوەی گوێ لە دەنگەکانی ناوەوەی سینگ و دڵی بگرێت... دەتوانی ئەوانەشی بۆ ڕوون کەیتەوە کە پزیشک لەسەر چوارپا درێژی دەکات و سینگ و زگی ڕووت دەکاتەوە و دەست لە زگی دەدات و دەیپەستێ و ئەندامەکانی دیکەی بە دەستەکانی دەپشکنێ و ڕەنگە بە چەکووچەکەی بە نەرمی لەدەست و ئەژنۆکانی بدات.

٤- پشکنینە تایبەتیەکانی بۆ ڕوونکەوە: ئەگەر پێویستی بە پشکنینی وەک ددان و قوڕگ و گەروو هەبوو ئەوا بەهەمان شێوە بۆ ڕوونکەوەو سەرەتا لێیگەڕێ کەمێک لەگەڵ پزیشکەکە بدوێ.